

УДК 378. 037

МИСТЕЦТВО ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

М. І. Данилевська

Стаття присвячена визначенню мистецтва як складової духовної культури сучасної студентської молоді. На думку автора, важливим компонентом естетичного виховання є оволодіння знаннями, що пов'язані саме з розумінням сутності мистецтва і вмінням виражати свої судження щодо питань художнього відображення дійсності.

Ключові слова: мистецтво, духовна культура, естетичне виховання.

Питання, яку роль відіграє мистецтво в людському житті, є таким стародавнім, як і перші спроби його теоретичного осмислення. Дослідники все частіше розглядають мистецтво як складову духовної культури людства, особливу галузь естетичної форми суспільної свідомості та естетичної діяльності. Безперечно, для того щоб виховати людину культури, треба в першу чергу забезпечити розвиток її душі. Для процвітання та гармонії суспільства завжди має бути пріоритет внутрішніх цінностей над зовнішніми, духовного (альтруїстичного, безкорисливого) прогресу над матеріальним (егоїстичним). Багатоплановість виховного впливу мистецтва визначається його функціональністю. Основними функціями мистецтва є пізнавальна, соціальна, ціннісно-орієнтована, комунікативна, гедоністична та власне естетична функції.

Деякі дослідники часто зауважують, що сучасне мистецтво складається не з довершеності форми, не з глибини змісту, а з цінності самого пошуку і розгадування особистістю прихованого естетичного сенсу, з оригінальності художньої концепції автора. Зовнішня краса предметів та явищ наразі стає більш актуальною, ніж внутрішня

виразність. Отже, зовнішня краса виявилася сьогодні більш запитаною, ніж внутрішня, тому що цілковито задовольняє соціальний попит сучасного світу. З нашої точки зору, таке перенесення акценту з внутрішньої краси на зовнішню виправдовується відмовою сучасної людини від духовних цінностей на користь цінностей матеріальних та тілесних. Цікаво, що на перший план виходить тільки розважальна функція мистецтва, а ставка на видовище будь-якою ціною призводить до естетичної нерозбірливості масової культури.

Художні потенції людини, її духовність, її естетичні можливості з найбільшою повнотою та послідовністю проявляються в мистецтві. Мистецтво втілює в собі всі особливості естетичного ставлення людини до дійсності.

Нині проблема духовної культури сучасного студентства привертає все більшу увагу педагогів, психологів, філософів та богословів. Сучасні дослідники вважають, що саме мистецтво має могутній вплив на формування духовності особистості. Мистецтво задовольняє духовні потреби особистості, піднімає їх на більш високий ступінь і цим сприяє естетичному розвитку людей, котрий потрібен не тільки для сприйняття мистецтва, але й для формування загальної культури особистості.

Проблемам духовності особистості присвячено багато досліджень, написаних представниками наукової школи Г. Шевченко. Також представники цієї школи приділяють значну увагу розвитку теорії і практики художньо-естетичного виховання в сучасній вищій школі.

Актуальність проблеми є очевидною тому, що в наш час проблеми духовності особистості є відсунутими на задній план. Саме мистецтво покликане бути необхідним елементом виховання духовності кожної людини. Безпосереднє звернення до витворів мистецтва розвиває у людини вміння правильно сприймати явища краси.

Результати сучасних наукових пошуків та досліджень сприяють подальшому вивченню такої цікавої і важливої для всіх нас теми, як духовність особистості.

Метою статті є визначення особливостей мистецтва як складової духовності сучасної студентської молоді.

За останні роки виникло багато робіт, пов'язаних з духовною культурою особистості. Під духовною культурою людини розуміємо ціннісно-стрижньову, базову якість особистості, яка дозволяє

повноцінно спілкуватися зі світом прекрасного й активно бере участь у його творінні. Н. Фунтікова у своєму дослідженні зазначає, що слід розуміти мистецтво як засіб включення студентів у простір культури, а отже, і як засіб формування в них совісті, здатності до духовного співчуття, до творчості. Як відомо, мистецтво являє собою цілісне сприйняття, у якому симультанно синтезуються пізнання і ставлення. Мистецтво створює свій світ - буття, що можна пережити, у якому можна жити духовно [12]. В. Сухомлинський писав, що пізнаючи цінності мистецтва, людина пізнає людське в людині, піднімає себе до прекрасного, переживає насолоду. На нашу думку, мистецтво має перетворювати людські відносини, вбираючи їх красою та гармонією.

Досягнення духовно-практичного зв'язку з прекрасним передбачає не лише врахування соціальних вимог, але й забезпечення їхньої активності у сфері соціокультурної діяльності, сприйманні та оцінки творів мистецтва, спілкування з художніми цінностями минулого і сучасності. Висловлюючи судження щодо мети та завдань формування духовної культури студентів, педагоги наголошують на необхідності широкого використання освітньо-виховних можливостей мистецтва. Адже саме на його матеріалі молодь привчається не копіювати соціальні норми естетичного ставлення до дійсності, а активно освоює її предмети і явища, твори мистецтва у взаємозв'язку їхнього змісту і форми, соціального та художнього, загального та конкретного.

Іноді під духовністю розуміється сукупність позитивних, моральних якостей особистості, іноді духовною називають людину, яка ходить до церкви. Духовність містить в собі такі моральні якості, з якими згодні всі люди, незалежно від того, якими індивідуальними особливостями вони володіють. Духовна людина демонструє емоційну чутливість, а також вміння управляти своїми емоціями та почуттями. Вона має потребу та вміння будувати життя «за законами краси» та стверджувати ідеали краси у відносинах з іншими людьми під час навчання, праці та суспільної діяльності. А викладач має прагнути зробити все можливе, щоб життя та праця його або ж її студентів будувалися за законами творчості, краси, мудрої розмірності, ясної гармонійності, глибокої та всебічної людяності. Педагоги з багатою духовністю завжди є ідеалом та орієнтиром для студентської молоді. Деякі репліки досвідчених педагогів назавжди западають в духовний світ студента.

Духовна людина живе в гармонії з собою та навколишнім світом. Духовність передбачає милосердя, жаль, взаємодопомогу, повагу до всього живого. Поняття духовності включає в себе любов до кожної людини, розуміння та співчуття. Саме в основі гуманної педагогіки лежить справжнє поняття духовності. Духовність та гуманність – це дуже близькі поняття.

За натурою будь-яка людина – митець. Вона всюди так чи інакше намагається вносити в своє життя красу. Естетичне начало закладено в людській праці, в діяльності особистості, що спрямована на перетворення оточуючого життя та самої себе.

Молодь має вчитися бути не тільки споживачами вже створених до неї культурних цінностей, а має бути творцями нових цінностей культури. Мистецтво впливає не на одну будь-яку людську здібність або силу, а цілком на особистість. Воно неусвідомлено формує саму систему людських установок. Мистецтво – це дзеркало, в якому людина бачить себе в оточуючому середовищі, точніше сказати, бачить образ себе в картині світу. Сенс сили мистецтва полягає в тому, щоб звертатися до людської совісті, пробуджувати духовні здібності людини. Справжнє мистецтво ніколи не застаріє. Мистецтво – це особливий змістовний різновид свідомості суспільства; мистецтво – це художній зміст, а не науковий і не філософський.

Звертаючись до мистецтва, людина виходить за рамки раціональної однозначності. Мистецтво відкриває нам світ загадкового, що не піддається науковому пізнанню. Будь-якій людині потрібне мистецтво як органічна частина того, що міститься в неї самої та в світі, якій вона пізнає та яким вона насолоджується. Мистецтво дуже часто освітлює проблеми загальнолюдські, тобто «вічні»: що є добро та зло, що є свобода, що являє собою людська гідність. У витворах мистецтва людина отримує можливість закріплювати тим чи іншим чином свій власний духовний світ, процес переживання, що пов'язаний з пізнанням, оцінкою, відносинами. Мінливі умови кожної епохи примушують нас знов і знов відповідати на ці запитання.

В мистецтві об'єктивується та в найбільшій мірі концентрується естетичне ставлення людини до навколишнього світу. Отже, воно є незамінним фактором соціалізації особистості, поєднуючи її із суспільством найзаповітнішими путями та впливаючи на найпотаємніші сторони людської поведінки. Духовна культура формується у процесі

безпосереднього спілкування з витворами мистецтва, які пробуджують в людині здатність до естетичного сприйняття та співпереживання.

Протягом усієї історії людства була створена багата кількість безцінних шедеврів різноманітних видів мистецтва. Цим духовним скарбом може оволодіти кожний, хто побажає, хто зрозуміє та відчує благодійний вплив мистецтва. Спочатку слід виховати в себе звичку, а потім і духовну потрібність спілкування з мистецтвом. Відомо, що життя діє за тими ж законами прекрасного, що і мистецтво; тому людина завдяки спілкуванню з прекрасним прямує самостійно творити красу в житті.

Найвища мета мистецтва – всебічний розвиток соціально значущої особистості, формування її потреб та ціннісних орієнтацій. Тому мистецтво здатне надихати науковий та технічний прогрес, збагатити його ідеями гуманізму. Своєрідною сакральною функцією мистецтва є збереження та розвиток здібності надчуттєвого сприйняття. Неможливо знайти іншу сферу людської діяльності, в якій у такій мірі сполучалися б об'єктивне та суб'єктивне, реальність та вигадка, природне та штучне, розум та почуття. Мистецтво – це перш за все гарант сприйняття світу в його цілісності, хронитель цілісності особистості, цілісності культури та життєвого досвіду людства.

Кожний вид мистецтва існує тому, що має свою мову, на якій можна виразити дещо, недосяжне викладенню іншою мовою. Наприклад, музиці вдалося створити самостійну універсальну мову, що спирається на закони світової гармонії. Образотворче мистецтво об'єднує декілька близьких один до одного видів мистецтва, що здатні відбити життя в безпосередній наочній формі: живопис, графіка (рисунок) та скульптура. Як ми знаємо, витвір образотворчого мистецтва відбиває єдиний момент дійсності, тому в ньому може бути виражений не тільки стан, але й тимчасовий рух, динаміка змін, напруга та глибина міміки, складна розповідь та радість буття. Отже, засоби образотворчого мистецтва можуть бути вдало використані в процесі естетичного виховання молоді. Важливим моментом тут є знання та розуміння сутності естетичного в мистецтві та оточуючій дійсності, художня грамотність, правильна уява, судження та переконання, пов'язані з естетичним сприйняттям витворів мистецтва та явищ нашого звичайного повсякденного життя. Кожний вид мистецтва своїми специфічними засобами здатний породити максимально виразний художній образ,

якому не потрібні будь-які допоміжні засоби вияву ідейно-естетичної сутності. Різноманітні види мистецтва між тим взаємодіють, посилюючи загальний естетичний вплив на людину. Безпосередній вплив витвору мистецтва відбувається за рамками змісту.

Здібності людини, набуті в історичному процесі, знаходять в мистецтві своє особливе відображення. Дійсно, трудові навички зробили можливим появу мистецтва архітектури; зорова навичка призвела до усіх видів образотворчого мистецтва; високорозвинений слух досяг свого найвищого вираження в музиці; тілесність людини особливим чином розвивається в мистецтві танцю; мовні форми спілкування сприяли появі мистецтва слова – літератури, поезії; само спілкування породило видовищні форми театру, естради та цирку. Розвиток науки та техніки привів до створення технічних носіїв мистецтва людини. Завдяки техніці діячі мистецтва отримали небачену раніше за широтою аудиторію.

Мистецтво є першою та найбільш універсальною формою суспільної свідомості, в якій людина стверджує свою біологічну та соціальну цілісність. Мистецтво представляє феномен, який об'єднує процес творіння з процесом сприйняття через витвір мистецтва. Витвір мистецтва – це матеріальне втілення творчості. Окрім основної ідеї він фіксує картину світу та образ людини, їхній внутрішній та зовнішній стан, емоції та уявлення у визначений момент часу. Витвір мистецтва становиться частиною культури і, крім основної естетичної цінності, може представляти історичну, етнографічну, культурну, ідеологічну, пізнавальну та інші цінності.

Важливість та життєва необхідність мистецтва в сучасному вищому навчальному закладі проявляється в тому, що: 1) художній твір робить морально-естетичний вплив на особистість студента; 2) включає молодь до спрямованої та ціннісно-орієнтованої діяльності, таким чином, мистецтво бере участь у соціальній перебудові суспільства; 3) сам по собі процес творіння в мистецтві являє собою визначене перетворення завдяки уяві, враженням, фактам, що набираються з дійсності. Мистецтво – це насамперед духовно-моральний вплив, перетворення на кращий оточуючий нас світ.

Вплив мистецтва на суспільство має безпосередній та реально-дійсний характер. Ідеали гармонії людини та суспільства, які запроваджує мистецтво, – є засобом пробудження соціально-

спрямованої активності людей. Мистецтво показує нам світ в його естетичній різноманітності. Мистецтво загострює наші почуття, вчить сприймати оточуючий світ душею. Мистецтво має нести людям радість, закликати до гармонії. Якщо цього не трапляється, значить, таке мистецтво нічого не варте.

Правильне розуміння поняття духовності та осмислення ролі мистецтва в житті студентської молоді є надзвичайно важливим моментом в цілісному педагогічному процесі університету. Досвід духовно-морального виховання на основі естетичних ідеалів та етичних імперативів становиться все більш вагомим для сучасних пошуків шляхів досягнення духовної цілісності людини.

Література

1. Азархин А. В. Мироззрение и эстетическоеразвитие личности / А. В. Азархин. – К. :Наукова думка, 1990. – 192 с.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
3. Басин Е. Я., Крутоус В. П. Философская эстетика и психология искусства : учеб.пособие / Е. Я. Басин, В. П. Крутоус. – М. : Гардарики, 2007. – 287 с.
4. Безклубенко С. Д. Природа искусства : О некоторых сторонах художественного творчества / С. Д. Безклубенко. – М. : Политиздат, 1982. – 166 с.
5. Войнар И. Искусство как предмет эстетического воспитания / И. Войнар // Эстетическое воспитание студентов. – М., 1980.
6. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – М. : Искусство, 1986. – 573 с.
7. Кандинский В. В. О духовном искусстве / В. В. Кандинский. – М. : Архимед, 1992. – 107 с.
8. Крылова Н. Б. Эстетический потенциал культуры / Н. Б. Крылова. – М. : Прометей, 1990. – 144 с.
9. Личковах В. А. Переживание красоты / В. А. Личковах. – Киев : Мистецтво, 1987. – 79 с.
10. Мартынов В. Ф. Философия красоты / В. Ф. Мартынов. – Мн. : ТетраСистемс, 1999. – 336 с.
11. Фохт-Бабушкин Ю. У. Искусство и духовный мир человека (Об особенностях воздействия искусств на личность) / Ю. У. Фохт-Бабушкин. – М. : Знание, 1982. – 112 с.
12. Фунтікова Н. В. Формування у старшокласників образного мислення засобами мистецтва : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Фунтікова Надія Валентинівна. – Луганськ, 2000. – 224 с.

13. Шевченко Г. П. Духовність та духовна культура особистості / Г. П. Шевченко // Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва : монографія. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2006.

14. Юзвак Ж. М. Естетичні фактори духовного розвитку особистості / Ж. М. Юзвак. – К., 1999. – 115 с.

Статья посвящена определению искусства как составляющей духовной культуры современной студенческой молодежи. По мнению автора, важным компонентом эстетического воспитания является овладение знаниями, которые связаны именно с пониманием сущности искусства и умением выразить свои суждения по вопросам художественного отображения действительности.

Ключевые слова: искусство, духовная культура, эстетическое воспитание.

The article is devoted to the definition of essential characteristic of art as a component of spiritual culture of modern students. To the author's opinion, an important component of aesthetic education is mastery of knowledge connected with the understanding of art essence and ability to express point of view concerning questions of artistic representation of reality.

Key words: art, spiritual culture, aesthetic education.

Данилевська Марія Ігорівна – аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Т.Л. Антоненко

УДК 37.037

Г. КЕРШЕНШТЕЙНЕР ПРО ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Є.А. Зеленов

У статті аналізуються ідеї видатного педагога Г. Кершенштейнера про нерозривну єдність громадянського виховання та професійної підготовки молоді.

Ключові слова: громадянське виховання, професійна підготовка, трудове навчання, учнівська молодь, держава.